

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТРАНСКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE TRANSCULTURAL COMPETENCE FORMATION IN MASTERS OF MUSICAL ART IN THE PROCESS OF INSTRUMENTAL TRAINING

У статті висвітлено результати проблемного аналізу актуальних досліджень українських та китайських науковців стосовно інструментально-виконавської підготовки здобувачів вищої педагогічної освіти та педагогічних умов формування фахових компетентностей магістрів музичного мистецтва. Схарактеризовано транскультурну компетентність останніх як здатність шукати і знаходити наднаціональну єдність засобами музичного мистецтва. Обґрунтовано низку педагогічних умов формування транскультурної компетентності магістрів музичного мистецтва у процесі їхньої інструментальної підготовки, базовими серед яких вважаємо: стимулювання мотиваційно-ціннісної сфери особистості здобувачів-магістрантів (спрямована на актуалізацію позитивних мотивів та ціннісних орієнтацій щодо набуття транскультурної компетентності у сфері музично-інструментальної діяльності в різних її видах); оновлення змісту та форм організації музично-інструментальної підготовки на засадах транскультурності (конструювання її контенту на основі порівняльно-зіставного ознайомлення здобувачів із жанрово-стильовими особливостями музичних культур різних регіонів планети й використання наднаціональних засобів музичної виразності; актуалізація міжпредметних зв'язків; добір та реалізація широкого спектра традиційних та інноваційних форм організації освітнього процесу); активізація науково-пошукової і творчої діяльності здобувачів-магістрантів у спеціально створеному транскультурному освітньому середовищі.

Схарактеризовано взаємозумовленість означених педагогічних умов і методичних принципів плюралізму і толерантності, які дозволяють формувати позитивне ставлення до музичних культур різних регіонів планети та їхніх представників, надають орієнтири щодо оновлення змісту інструментальної підготовки, відбору творів та їх виконавської інтерпретації, а в поєднанні з принципом актуалізації транскультурних засобів виразності санкціонують створення надкультурних зразків музичної творчості і використання джазових засобів виразності, зокрема в обробках для саксофона.

Ключові слова: педагогічні умови, формування транскультурної компетентності магістрів музичного мистецтва, інструментальна підготовка, методичні принципи.

The article highlights the results of a problem analysis of current research of Ukrainian and Chinese scholars on instrumental-performance training of higher pedagogical education applicants and pedagogical conditions for the professional competences formation in masters of musical art. The transcultural competence of the latter is characterized as the ability to seek and find supranational unity by means of musical art. A number of pedagogical conditions for the transcultural competence formation in masters of musical art in the process of their instrumental training are substantiated, the basic ones include: stimulation of motivational-value sphere of the personality of master's students (aimed at actualization of positive motives and value orientations towards acquisition of transcultural competence in the field of musical art and instrumental activity in its various types); updating the content and forms of organization of musical-instrumental training on the basis of transculturalism (construction of its content on the basis of the applicants' comparative acquaintance with genre and style features of musical cultures of different regions of the world and use of supranational means of musical expression; actualization of interdisciplinary range of traditional and innovative forms of organization of the educational process); intensification of research and creative activities of master's students in a specially created transcultural educational environment.

The interdependence of the specified pedagogical conditions and methodological principles of pluralism and tolerance are characterized. They allow to form positive attitude to musical cultures of different regions of the planet and their representatives, provide guidelines for updating the content of instrumental training, selection of works and their performance interpretation, and together with the principle of actualization of transcultural expressive means authorize creation of supracultural samples of musical creativity and the use of jazz means of expression, in particular in arrangements for saxophone.

Key words: pedagogical conditions, transcultural competence formation in masters of musical art, instrumental training, methodological principles.

УДК 378.14:785]:378.016:78.09
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/40.12>

Ван Біньбінь,

здобувач ступеня доктора філософії, аспірант кафедри музичного мистецтва і хореографії Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Глобалізаційні і транскультурні процеси в сучасному світі зумовлюють відповідні зміни в підготовці магістрів музичного мистецтва. Виникнення потреби модифікації останньої з урахуванням наднаціональних тенденцій розвитку міжнародного освітнього простору актуалізує проблему

розробки й обґрунтування педагогічних умов формування транскультурної компетентності у здобувачів другого рівня вищої освіти в процесі їхньої інструментальної підготовки.

Наголосимо, що, з одного боку, ідеї інтеркультурності і навіть мультикультурності втрачають сьогодні свої позиції, оскільки базуються на кон-

цепції національної культури, з іншого боку, концепт транскультурності характеризує макрорівневі зміни, які стали наслідком внутрішньої диференціації й кардинального ускладнення сучасних культур [13]. У цьому контексті ми визначаємо транскультурну компетентність магістрів музичного мистецтва як здатність шукати і знаходити наднаціональну єдність засобами музики. Конкретизація цього положення у площині інструментальної підготовки дозволяє стверджувати, що транскультурна компетентність магістра музичного мистецтва є інтегрованим утворенням, котре забезпечує його здатність усвідомлювати зміст і форму музичних творів у світлі сучасних глобалізаційних процесів, ідентифікувати жанрово-стильові ознаки творів у контексті світового музично-інструментального мистецтва, бути комунікативно компетентним і володіти транскультурним музичним репертуаром.

Проте слід визнати існування суперечності між потребою вищої школи в підвищенні якості інструментальної підготовки майбутніх магістрів музичного мистецтва через створення відповідних педагогічних умов та відсутністю розвідок щодо використання для її (суперечності) розв'язання прогностичного потенціалу концепту транскультурності. Тому вирішення проблеми обґрунтування педагогічних умов формування транскультурної компетентності у здобувачів ступеня магістра в процесі інструментальної підготовки є актуальним та своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність нашої статті підтверджується також наявністю значної кількості досліджень методологічного, теоретичного та методичного характеру. Насамперед назвемо філософські та культурологічні праці В. Біблера, М. Бубера та В. Велша. Не можна обійти увагою концептуальні положення та методичні напрацювання в галузі музично-педагогічної освіти, зокрема інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (Н. Гуральник, Л. Гусейнова, Г. Ніколаї, Г. Падалка, О. Реброва та ін.), а також низку досліджень проблем підготовки вчителя музичного мистецтва до інструментально-виконавської діяльності китайських аспірантів (Бай Бінь, Лу Чен, Лю Кешуан, У Сінмей, Чжан Сянюн, Чжоу Лянлянь та ін.). Проте, попри значну кількість наукових розвідок, можливості підвищення якості інструментальної підготовки магістрантів в системі музично-педагогічної освіти України ще недостатньо вивчені як у теоретичному плані, так і в практичному, зокрема в освітньому процесі педагогічних вишів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідницьке коло проблем інструментальної підготовки здобувачів ступеня магістра музичного мистецтва потребує свого розширення за рахунок наукового обґрунтування, розроблення й апробації конкретних мето-

дик і педагогічного супроводу. Водночас проблема визначення й експериментальної перевірки педагогічних умов формування транскультурної компетентності магістрів музичного мистецтва у процесі їхньої інструментальної підготовки ще не стала предметом наукових розвідок.

Мета статті полягає у визначенні й обґрунтуванні педагогічних умов формування транскультурної компетентності магістрів музичного мистецтва у процесі інструментальної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якісна інструментальна підготовка здобувачів магістерського ступеня у сфері мистецької освіти повинна забезпечуватись ефективним методичним супроводом, розробкою оптимальних педагогічних умов формування їхньої транскультурної компетентності. Наголосимо, що з філософських позицій категорія «умова» відбиває універсальні відношення речей і факторів їх виникнення та існування; вона (умова) є суттєвим компонентом «комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), з наявності якого з необхідністю впливає існування конкретного явища» [9, с. 707], причому саме за наявності відповідних умов властивості речей можуть перейти із можливого в дійсне.

Семантичний аналіз словникової літератури засвідчив, що найчастіше поняття «умови» трактується як певні правила або як обставини, від яких що-небудь залежить, зокрема, як «обставина, що робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь», як «сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь» [5, с. 617]. Отже, специфіка умови полягає в тому, що вона не може виникнути сама по собі; без діяльності людини вона не перетворюється на нову дійсність, не продукує нові речі, вона лише створює можливість їх існування як зумовлених. У проєкції на освітню галузь нам імпонує узагальнене визначення педагогічних умов як комплексу «спеціально спроєктованих генеральних чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу і особистісні параметри всіх його учасників» [2, с. 13].

Конкретизація означених положень у педагогічних дослідженнях найчастіше пов'язана з їх дидактичними й методичними аспектами. Під педагогічними умовами в розвідках щодо мистецької освіти зазвичай розуміють цілеспрямовано створені/використовувані обставини, що забезпечують можливість досягнення результативності мистецького навчання [6]. Доречним буде навести приклад трактовки педагогічних умов у сфері музично-педагогічної освіти; зокрема, вони характеризуються як спеціально розроблена оптимальна система «розвивальних заходів і фасилітативних впливів у освітньому просторі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, заснованих на виокремлених методологічних підходах і запропонованих педагогічних принципах, що

забезпечуватимуть розвиток емоційного інтелекту майбутніх фахівців у процесі спеціально організованої художньо-педагогічної комунікації» [1, с. 104].

З огляду на означене педагогічні умови у наших розвідках розуміємо як сукупність спеціально організованих обставин, заходів і засобів, як складник педагогічного супроводу, як оптимальну систему розвивальних заходів і фасилітативних впливів, котрі сприяють підвищенню якості інструментальної підготовки здобувачів другого ступеня музично-педагогічної освіти, зокрема формуванню їхньої транскультурної компетентності.

Оскільки концепт транскультурності в знятому вигляді включає в себе, між іншим, положення етнокультурності, певний інтерес викликають педагогічні умови варіативної реалізації моделі формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, які були запропоновані К. Юр'євою, а саме: перша умова – конструювання змісту етнопедогогічної підготовки на базі порівняльно-зіставного ознайомлення студентів із традиційною педагогічною культурою різних народів і його (змісту) реалізації в курсі порівняльної етнопедогогіки та в процесі інтеграції до програм інших дисциплін навчального плану підготовки фахівців початкової освіти, а також педагогічної й виробничої практик, їхньої позанавчальної та науково-дослідної діяльності; друга умова – добір та реалізація широкого спектра інноваційних (інтерактивних, тренінгових, гейміфікаційних, проєктних тощо) форм, методів і прийомів роботи; третя умова – створення в педагогічному ЗВО освітнього середовища міжкультурного спілкування, спеціальної організації взаємодії майбутніх учителів, науковців, громадських організацій національних меншин, освітян задля дослідження традицій виховання в різних культурах і творчого використання народно-педагогічного досвіду в сучасних закладах освіти різних рівнів [12, с. 332–333].

Результати порівняльно-зіставного аналізу наукової літератури засвідчили наявність спроб класифікувати педагогічні умови. Зокрема, виділяють такі їх групи: умови, які стосуються особистісних якостей студентів або учнів (тип особистості, особливості її сприйняття, мислення, пам'яті, мотиваційної сфери, ціннісних орієнтацій тощо); умови, які стосуються певних особистісних якостей педагога (тип особистості, особливості психічних процесів, система цінностей, самооцінка тощо); умови, які пов'язані з міжособистісними взаєминами та комунікацією педагога і студента/учня (активність у взаємодії, стиль спілкування, стиль викладання та навчання тощо); матеріально-технічні умови організації освітнього процесу.

Дослідники іноді надають перевагу якійсь одній групі педагогічних умов. Так, за результа-

тами аналізу факторів ефективності педагогічного процесу У. Сінмей, розробляючи методику інструментально-виконавської підготовки магістрантів, приділив головну увагу організаційно-педагогічним умовам, трактуючи їх як «необхідні обставини, особливості реальної дійсності, що сприятимуть оптимізації інструментально-виконавської підготовки магістрантів у системі вищої музично-педагогічної освіти» [8 с. 115]. Серед організаційно-педагогічних умов формування мультикультурної компетентності, які запропоновані Наталією Іванець, привертають увагу організація міжкультурної комунікації суб'єктів освітнього процесу; інтеграція мультикультурного змісту освітнього середовища; реалізація освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства [3].

Вирішення проблеми обґрунтування педагогічних умов формування транскультурної компетентності магістрів музичного мистецтва у процесі інструментальної підготовки з опорою на масив актуальних дисертаційних досліджень з необхідністю передбачає аналіз розвідок, що стосуються опанування конкретних музичних інструментів, найчастіше – фортепіано. Зокрема, у своїй методиці формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя музики в процесі фортепіанного навчання Чжоу Лянлян обґрунтовує такі педагогічні умови: розробка й застосування в ході фортепіанного навчання креативних технологій формування творчої індивідуальності; спонукання до креативної діяльності, що надає можливості творчого самовираження; забезпечення естетико-розвивального середовища в умовах музично-педагогічної освіти; запровадження різноманітних форм індивідуально-творчої роботи студентів [11, с. 16].

Саме у фортепіанній підготовці майбутніх учителів музики Лю Кешуан пошукує можливості щодо формування вмінь створення музично-образної драматургії твору. Для успішного формування у здобувачів вищої педагогічної освіти комплексу вмінь розроблення музично-образної драматургії твору застосовані такі педагогічні умови: а) надання додаткової інформації щодо особливостей драматургії творів для розширення сфери емоційних вражень від прослуховування симфонічних та камерних інструментальних творів; б) створення педагогічних ситуацій, що сприяють активізації індивідуальної інтелектуальної, емоційної та творчої активності; в) стимулювання застосування порівняльного аналізу історіографії нотного матеріалу фортепіанних творів; г) здійснення діалогічного розкриття студентами на занятті образної драматургії фортепіанних творів, виконуваних однокурсниками або учнями [4].

Дослідниця Чжоу Є вважає, що методика проєктування фортепіанної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва складається з поетапного запровадження таких педагогічних

умов: 1) стимулювання генерації та диференціації художніх емоцій в музично-перцептивному та мистецько-аналітичному процесах; 2) спрямування музично-аналітичної діяльності на формування та систематизацію ментальних уявлень щодо художньо-емоційних конотацій елементів музичної лексики; 3) актуалізація художньо-емоційного досвіду як чинника самопроектування педагогічно-перформативної діяльності [10].

Результати порівняльного аналізу дисертаційних досліджень українських і китайських здобувачів наукового ступеня доктора філософії у сфері музичної освіти засвідчили пильну увагу науковців до методологічної обґрунтованості педагогічних умов підвищення якості освітнього процесу в різних його аспектах. Так, обґрунтування педагогічних умов розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки здійснено Гао Юань на методологічній платформі ретельно відібраних наукових підходів і принципів.

Перша педагогічна умова – активізація полімотивації студентів до емоційної взаємодії в процесі фахової підготовки – є покликаною стимулювати потребу емоційно-інтелектуального осягнення музичних творів. Друга педагогічна умова – створення мистецького комунікативно-рефлексивного освітнього середовища на засадах актуалізації емоційного поля художньої комунікації – є спрямованою на стимулювання емоційної відкритості, гнучкості і реактивності когнітивної «переробки» емоційної інформації щодо семантики музичної мови. Третя педагогічна умова – впровадження тренінгів для викладачів і студентів як засобу розвитку емоційного інтелекту – дозволяє реалізувати персоніфікований, активно-творчий процес розвитку емоційного інтелекту. Четверта педагогічна умова – використання синергійного ефекту міждисциплінарної художньо-педагогічної комунікації як ресурсу збагачення тезаурусу студентів щодо емоційних концептів – має на меті утворення у здобувачів вищої освіти принципово нової системи емоційно-інтелектуального осягнення музичного мистецтва завдяки інтеграції різних аспектів фахової підготовки майбутніх магістрів музичного мистецтва [1, с. 132].

За результатами теоретичних і емпіричних пошуків, узагальнення наукової і методичної думки нами було сформульовано і експериментально перевірено низку педагогічних умов формування транскультурної компетентності магістрів музичного мистецтва у процесі їхньої інструментальної підготовки.

Перша педагогічна умова – стимулювання мотиваційно-ціннісної сфери особистості здобувача-магістранта задля формування здатності шукати і знаходити наднаціональну єдність засобами інструментального музичного мистецтва – спрямована на актуалізацію у здобувачів позитив-

них мотивів та ціннісних орієнтацій щодо набуття транскультурної компетентності у сфері музично-інструментальної діяльності в різних її видах (перцептивної, інтерпретаційної, адаптаційно-творчої). У цьому контексті надзвичайної ваги набуває запропонований Оксаною Рудницькою принцип спонукання до творчого самовираження, оскільки, на думку наукині, усе життя є безперервним процесом творчості, потреба в якій постійно зростає разом з науково-технічним та культурним прогресом суспільства. О. Рудницька стверджує, що саме реалізація означеного принципу ефективно стимулює творчі акти [7, с. 96]. Наголосимо, що творче самовираження збагачує транскультурну компетентність магістра музичного мистецтва яскравою палітрою внутрішніх переживань (натхнення, захоплення творчістю, окрилення, відчуття власної самореалізації, радості інсайту тощо), активізує підсвідомість, реалізуючи, таким чином, у розвитку його особистості принцип холізму.

Друга педагогічна умова спрямована на оновлення змісту та форм організації інструментальної підготовки, зокрема: конструювання її контенту на базі порівняльно-зіставного ознайомлення студентів з жанрово-стильовими особливостями музичних культур різних регіонів планети у світлі сучасних глобалізаційних процесів і використання наднаціональних засобів музичної виразності; актуалізацію міждисциплінарних зв'язків, інтеграцію до програм інших дисциплін навчального плану транскультурної тематики; добір та реалізація широкого спектра традиційних (індивідуальне заняття, гра в ансамблі/оркестрі, педпрактика, сценічний виступ тощо) та інноваційних (інтерактивних, гейміфікаційних, проєктних тощо) форм організації освітнього процесу і реалізація його на засадах педагогіки партнерства.

Третя педагогічна умова спрямована на активізацію науково-пошукової і творчої діяльності (перекладення, обробка, аранжування музичних творів, участь у виконавських конкурсах і наукових конференціях, створення та видання хрестоматій та методичних рекомендацій тощо) здобувачів-магістрантів у спеціально створеному транскультурному освітньому середовищі. Реалізація означеної умови базується, між іншим, на принципі актуалізації транскультурних засобів виразності, що дозволяє використовувати останні під час створення надкультурних зразків інструментальної музики, в ході перекладення, обробки та аранжування для різних інструментів музичного фольклору, творів відомих композиторів та популярної музики, завдяки чому відбувається ефективне формування транскультурної компетентності магістрів музичного мистецтва у процесі їхньої інструментальної підготовки.

Висновки. Формування транскультурної компетентності магістрів музичного мистецтва як здат-

ності шукати і знаходити наднаціональну єдність засобами музичного мистецтва у процесі інструментальної підготовки слід забезпечувати низкою педагогічних умов, базовими серед яких вважаємо: стимулювання мотиваційно-ціннісної сфери особистості здобувачів-магістрантів; оновлення змісту та форм організації їхньої музично-інструментальної підготовки на засадах транскulturності; активізацію науково-пошукової і творчої діяльності здобувачів-магістрантів у спеціально створеному транскulturному освітньому середовищі.

Означені педагогічні умови формування транскulturної компетентності магістрів музичного мистецтва у процесі інструментальної підготовки спираються на принципи плюралізму і толерантності, які дозволяють формувати позитивне ставлення до музичних культур різних регіонів планети та їхніх представників (перша педагогічна умова), надають орієнтири щодо оновлення змісту інструментальної підготовки, відбору творів та їх виконавської інтерпретації (друга педагогічна умова), а в поєднанні з принципом актуалізації транскulturних засобів виразності санкціонують створення надкulturних зразків музичної творчості і використання джазових засобів виразності, особливо в обробках для саксофона, які апріорі зрозумілі в усіх геокультурних регіонах нашої планети (третя педагогічна умова).

Розглянуті у статті педагогічні умови формування транскulturної компетентності магістрів музичного мистецтва у процесі інструментальної підготовки визначені нами як базові, проте вони не вичерпують переліку спеціально спроектованих чинників впливу, що перевірялись під час експериментального дослідження. Висвітлення додаткових педагогічних умов формування транскulturної компетентності магістрів-інструменталістів стане метою наших подальших публікацій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гао Юань. Методика розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки : дис. ... докт. філос.: 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Одеса, 2020.
2. Гермак О.Л. Комплексний підхід до визначення суті поняття «педагогічні умови застосування електронних освітніх ресурсів у професійній підготовці майбутніх електромонтерів». *Професійна освіта: проблеми і перспективи*, 2017. С. 11–15.
3. Іванець Н. В. Формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 – теорія і методика виховання). Вінниця, 2020.
4. Лю Кешуан. Формування вмінь створення музично-образної драматургії твору в майбутніх учителів музики у процесі навчання гри на фортепіано : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Одеса, 2017.
5. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. Т. 3 / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2005. 863 с.
6. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта, 2008.
7. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2005. 360 с.
8. У Сінмей. Методика інструментально-виконавської підготовки магістрантів в системі вищої музично-педагогічної освіти України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Суми, 2021.
9. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. : Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев. Москва : Сов. энциклопедия, 1983. 840 с.
10. Чжоу Є. Проектування фортепіанної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування художньо-емоційного досвіду школярів : дис. ... докт. філос. : 014 Середня освіта. Музичне мистецтво. Одеса, 2020.
11. Чжоу Лянлян. Методика формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя музики в процесі фортепіанного навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Суми, 2021.
12. Юр'єва К.А. Порівняльна етнопедагогіка в професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів. Харків : ФОП В. В. Петров, 2016. 420 с.
13. Welsch W. Transculturality – the Puzzling Form of Cultures Today. *Spaces of Culture: City, Nation, World / ed. by M. Featherstone and S. Lash. London, 1999.*